

МАРИЈАНА ДМИТРИЋ¹

Универзитет у Новом Саду

Педагошки факултет у Сомбору

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 07:[37.016:[811.163.41+821.163.41]

BIBLID: 0353-7129, 29(2024)2, p.128-146

DOI 10.5937/norma29-48605

СТАВОВИ УЧИТЕЉА О ДОПРИНОСУ МЕДИЈА У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Резиме: Циљ овог рада је да се испитају ставови учитеља и ученика о увођењу медијске културе и употреби савремених медија у настави српског језика и књижевности у млађим разредима основне школе. У истраживању је примењена дескриптивна метода, техника истраживања је анкетирање, а инструменти истраживања су анкетни упитник за учитеље и анкетни упитник за ученике. Анкетним упитником за учитеље се желе утврдити мишљења и ставови учитеља о употреби медија у настави српског језика и књижевности у млађим разредима основне школе, као и учесталост коришћења медија у пракси и садржи питања отвореног, затвореног и комбинованог типа. Анкетни упитник за ученике садржи питања затвореног, отвореног и комбинованог типа и њиме се желе испитати ставови ученика млађих разреда о учесталости примене медија у настави и ефектима који они пружају. Популацију чине ученици првог, другог, трећег и четвртог разреда Основне школе „Петар Петровић Његош“ у Врбасу и учитељи из основних школа Врбаса, Куцуре и Савиног Села. Подаци приказују да су учитељи свесни дидактичких потенцијала медија у настави и да они доприносе бољој активности ученика, подизању трајности знања и квалитетнијој настави. Иако учитељи сматрају да медији могу имати позитиван утицај на образовање, нису у могућности да их у довољној мери употребљавају у наставној пракси јер саме школе у којима раде нису у довољној мери опремљене иновативним комуникационо-информационим технологијама. Овакво стање се коси са жељама и мишљењима ученика који су се изјаснили да би им било занимљиво да на часу уче уз емисије и филмове и да би њихов успех у школи био бољи уколико би учитељи употребљавали савремена средства у настави.

Кључне речи: медији, допринос медија, информационо-комуникативна средства, српски језик и књижевност, медијска писменост, традиционална настава, иновације у настави

¹ grmusa.m1994@gmail.com

² Рад је проистекао из мастер рада под називом „Допринос медијске културе модернизацији наставе српског језика и књижевности – од графеме до пиксела: могућности и ограничења“, који је одбрањен 29. 10. 2019. године на Педагошком факултету у Сомбору Универзитета у Новом Саду, под менторством проф. др Сање Голијанин Елез.

Уводна разматрања

Као последица иновација јављају се промене у свим сегментима човековог живота, па и у настави како би школа могла припремити ученика за живот у савременом добу. С обзиром на то да се покушава избећи традиционални вид наставе који је показао више лоших него добрих особина, у систем образовања уводе се иновације које имају циљ да створе окружење које ће донети боље и успешније резултате учења.

Поред увођења разних иновативних модела наставе који постављају ученика у средиште као главног субјекта због кога се настава и реализује, уводе се и медији као наставна средства помоћу којих се жели остварити лакше усвајање градива, тумачење садржаја, боља комуникација у настави и стварање личности која је спремна и способна да критички сагледа и схвати свет око себе. Према Вилотијевићима (2016), свака технологија, захваљујући својим вредностима, доводи до бољег квалитета рада у одређеним областима, а „иновације које су до сада уношене у наставну праксу доприносиле су извесном унапређивању наставе унутар њене традиционалне концепције. Сматра се да је појавом информационе технологије пређен Рубикон, да је на помолу постепена замена садашње организације и реализације наставе и учења новом концепцијом и новом технологијом“ (Вилотијевић и Вилотијевић, 2016, стр. 18).

Ефикасно искоришћеном информационо-комуникационом технологијом може се постићи јасније и израженије представљање садржаја у настави неког предмета. Сматра се да је увођење ИКТ у наставу успешно само ако се покажу позитивни ефекти и код наставника и код ученика (Јелић, 2014). Како би се постигла ефикасна употреба медија у наставном процесу, потребно је пре свега медијски описменити наставни кадар и подићи њихов ниво способности управљања савременим медијима. Наставник, као битан чинилац у процесу образовања, мора бити спреман на целоживотно учење које му налаже и сама природа његовог посла. Кроз његово радно искуство протеже се и професионални развој, односно потреба да се стално подучава и усавршава што укључује „формално искуство (базично образовање, семинаре, менторство, радионице, професионална окупљања); неформално искуство (праћење стручне литературе, интернета, емисија посвећених образовним питањима); самоевалуацију и истраживање образовно-васпитне праксе“ (Божовић и др., 2005, стр. 51).

Медијска писменост има циљ да подстакне људе да критички мисле и процењују, а циљ медијског образовања јесте да учи како мислити, а не само шта мислити. УНЕСКО је 1964. године подржао идеју медијског образовања, те је 1976. године припремио модел за медијску писменост као идеју учења младих за критичко прихватање медијских садржаја, а 1982. године 19 држава потписало је декларацију којом се истиче значење медијске писмености.

Истраживања школских курикулума развијених држава у свету показала су да нема знатнијих промена у овом смеру. По успешности укључивања ме-

дијског образовања у школске системе, Ерјавец (2005) наводи три групе држава. Прва група обухвата оне које су науспешније интегрирале медијску писменост и то су Аустралија, Данска, Финска, Канада, Мађарска, Немачка, Норвешка, Ирска, Словенија, Шведска и Велика Британија. Оне су, према Ерјавцу (2005), медијску писменост укључиле у различите предмете или су је увеле као изборни/обавезни предмет, а школска политика се позитивно односи према медијском образовању. У другу групу држава Ерјавец (2005) убраја Хрватску, Италију, Холандију и САД. „У тим земљама у настави одгој за медије овиси о мотивираности појединих учитеља и о подршци неслужбених институција. Службена школска политика није препознала значење одгоја за медије и не даје већу финансијску подршку“ (Erjavec, 2005, str. 97). Последњу групу земаља чине Грчка, Русија, Шпанија, Швајцарска.

Истраживања спроведена у Србији указују на недовољну медијску писменост и неопходност медијског описмењавања свих слојева становништва, а препорука је да медији преузму иницијативу у процесу увођења медијске писмености у образовање (Валић-Недељковић и Јањатовић-Јовановић, 2018). Према Пралици (2011), у Србији од 2011. формално постоје услови за остварење медијске писмености, а тек 2016. године – када је Влада усвојила Стратегију развоја система јавног информисања – отворена је могућност за њену конкретну реализацију. У протеклих неколико година после креирања докумената у којима је препозната важност реформе образовања, реформе се спроводе од школске 2018/2019. године (Валић-Недељковић и Јањатовић-Јовановић, 2018). Медијска и информациона писменост спомиње се у Стратегији развоја система јавног информисања и у Стратегији развоја образовања у Србији до 2020. Према Матовић и Перковић (2014), у Србији се медијско образовање развија кроз захтеве који су део процеса учлањења у Европску унију. Оно је у документима препознато као нужно, али је само формално признато и не развија се у довољној мери. Од демократских промена у Србији 2000. године, реформа образовног система представља важан задатак који треба ускладити са европском праксом. Медијска писменост је препозната као шири концепт функционалне писмености, а компетенције у вези са медијском писменошћу, на које се посебно обраћа пажња у Стратегији развоја образовања Републике Србије до 2020, јесу развијање активног учења, критичког мишљења и дигиталне писмености, које би требало уврстити у све школске предмете (Matović i Perković, 2014).

Освртом на планове и програме српског језика и књижевности за сва четири разреда основне школе пронађено је по неколико наставних јединица у којима је заступљена медијска култура. Направљена су поређења садржаја у публикацијама две издавачке куће у Србији – Издавачке куће Klett и Завода за уџбенике Београд – и закључено је да постоје минимални кораци у примени медија и медијске писмености у образовању ученика од првог до четвртог разреда уколико посматрамо број наставних јединица која се баве медијском културом. Потребно је интензивније и озбиљније користити медије у образовању и васпитању

ученика јер они олакшавају процес обраде градива, стицање знања, повећавају мотивацију и омогућају да се боље и квалитетније учи и поучава као што је то и доказано у бројним истраживањима.

Истраживање под називом *Медијска писменост у Србији*, које је спровео Биро за друштвена истраживања, садржи податке који указују на медијску писменост ученика средњих школа треће и четврте године, новинара, студената новинарства и професора Грађанског васпитања. Истраживање је спроведено у периоду од 29. октобра до 24. новембра 2013. године путем упитника у штампаној форми на узорку од 58 средњих школа у следећим градовима: Београд, Нови Сад, Ниш, Чачак, Ваљево, Крагујевац, Врање, Лесковац, Бујановац, Суботица, Ковачица, Нови Пазар, Зајечар, Бор и Пожаревац. Узорак је чинило 2.453 ученика, од тога 58.5% су испитаници женског пола, а 41.5% испитаника је мушког пола, а број ученика трећег и четвртог разреда је равноправно заступљен. Према резултатима овог истраживања можемо закључити да ученици у великом броју користе друштвене мреже и да не познају „пријатеље“ који се налазе на њиховом налогу. Сматрају да медији имају мали утицај на њих, али да на околину имају знатно већи утицај. Да би ученици схватили значај медија, њихову улогу и моћ, потребно је да се едукују у тој области, те тако долазимо до закључка да је неопходно медијско описмењавање свих грађана како би умели да се користе предностима али и недостацима које нам пружају медији (Biro za društvena istraživanja, 2013).

Истраживање о медијској писмености, које је спровео Филозофски факултет Универзитета у Нишу и Медиа и реформ центар Ниш, обављено је током фебруара и марта 2016. у средњим школама са седиштем у Нишу, док је обраду података урадио истраживачки тим Медиа и реформ центар и Департман за комунологију и новинарство. Истраживање садржи податке који указују на медијску писменост ученика средњих школа, њихових родитеља и професора. Истраживањем је обухваћено 18 нишких четворогодишњих средњих школа, односно 3688 испитаника, од чега је 1687 ученика, 1206 испитаника су њихови родитељи и 795 професора. Ђаци, њих 81.15%, сматрају да је свим категоријама друштва потребно медијско образовање, док су на питање да ли су се икада током школовања срели са програмима медијске писмености одговорили да се никада нису срели са овим програмима, што чини 43.4% испитаника. Забрињавајући је податак да велика већина испитаника у настави никад није користила нове медијске технологије и да их професори нису подстицали да их користе, док је само 29% испитаника изјавило да је настава у школама осавремењена. Интересантан податак у овом истраживању јесте и то да се професори никада нису срели са програмима медијске писмености (45.66%), а да је свим категоријама становништва потребно медијско образовање слаже се 90% испитаника. За разлику од ученика који су се у малом броју изјаснили да је настава у школи осавремењена, професори, њих 52.8%, сматрају да је настава у школи потпуно осавремењена што значи да на часовима користе нове медијске технологије попут интернета, презентација, мобилних телефона и других уређаја. Када је реч о програмима ме-

дијске писмености, 44.9% родитеља никада се није сусрело са овим програмима и сматрају да је медијско образовање потребно свим категоријама становништва (78.02%). Резултати овог истраживања говоре о нивоима медијске писмености ђака, наставника и родитеља и сасвим је јасно да је медијско образовање неопходно и да је потребно интензивније радити на његовом увођењу у образовни систем. Према овом истраживању потребно је да сви учествују у медијском описмењавању како би се образовање целокупног грађанства подигло на виши ниво и како би се створила медијски писмена јавност способна да учествује у друштвеном деловању. Такође, потребно је медијски описменити наставни кадар како би професионално преносили знања медијске писмености на ђаке. Закључак који се може донети на основу овог истраживања јесте да је важно почети са медијским образовањем и да је циљ медијског описмењавања да створи медијски писмену јавност која неће дозволити да медији утичу на њихове ставове и мишљења, која ће разумети шта медији желе да кажу и која ће бити способна да открије скривени смисао пласираних порука (Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu i Media & Reform centar Niš, 2016).

Ови подаци дају добру основу за даље истраживање и испитивање, а с обзиром на то да употреба медија у настави у великој мери зависи од наставника, поставља се питање у којој мери учитељи користе медије у наставном процесу и какви су им ставови о њиховој употреби у настави.

Када би се посветило више пажње медијима и медијској писмености у основним школама омогућило би се да медији буду схваћени и прихваћени у друштву које пре свега треба да научи како да их критички посматра и користи. Школе сада добијају нове, сложеније и комплексније задатке везане за развој медијске културе ученика, а „имајући у виду да медијска писменост младих подразумева веома сложене процесе везане за идентификацију есенцијалних когнитивних структура, у оквиру којих појединац самостално успоставља образце понашања и однос према вредностима, неопходно је да школа, а првенствено наставници, већу пажњу посвете развоју медијске писмености и културе“ (Stanisavljačić Petrović i dr., 2012, str. 221).

Методолошки приступ

Предмет овог истраживања фокусиран је на *вредности употребе медија у настави српског језика и књижевности у првом, другом, трећем и четвртном разреду основне школе*. Циљ истраживања је испитивање у којој мери учитељи нижих разреда основне школе употребљавају медије у настави српског језика и какви су им ставови о њиховој школској примени. Такође, желе се утврдити и ставови ученика од првог до четвртог разреда основне школе о медијима, као и њихово мишљење о ефектима примене модерних наставних технологија на њихово знање и успех у школи.

Из циља истраживања произилазе *задачи* које је потребно остварити како би се и само истраживање и његови резултати могли сматрати валидним: утврдити какав је став учитеља о утицају медија на образовање; каква је спремност учитеља за увођење иновација; у којој мери учитељи похађају семинаре за усавршавање и напредовање у складу са иновацијама; испитати став учитеља о доприносу иновација у настави; утврдити којим ресурсима располаже школа у којој раде учитељи и у којој мери их они употребљавају; утврдити разлоге због којих школа не би била спремна да уведе медијску културу као засебно предметно подручје; испитати ученике шта од наведених информационо-комуникационих технологија имају у учионици и колико их често користе; испитати мишљење ученика о томе да ли им је занимљиво да уче уз медије и да ли сматрају да би употреба савремених медијских средстава допринела њиховом бољем успеху у школи.

Уколико би ово истраживање показало да су учитељи спремни и мотивисани да уведу медијску културу и да користе медије у настави српског језика и књижевности, постоји вероватноћа да ће медији наћи своје место и у наставној пракси као средства која доприносе већој мотивацији за учење. Постављене су следеће хипотезе:

1. Учитељи сматрају да медији могу имати позитиван утицај на образовање уколико се информације у довољној мери обликују у образовне садржаје.
2. Учитељи су спремни за увођење иновација у настави и сматрају да су иновације неопходне за развој школе.
3. Учитељи похађају семинаре који им помажу у стручном напредовању и усавршавању у складу са иновацијама у образовању и васпитању.
4. Учитељи сматрају да иновације доприносе бољој активности и мотивацији ученика, квалитетнијој настави, подизању трајности знања ученика, већој социјализацији и сарадњи између наставника, као и индивидуализацији у раду.
5. Наше школе располажу компјутерима, видео-пројекторима и имају приступ интернету, а наведене ресурсе учитељи користе свакодневно.
6. Учитељи сматрају да школа није спремна за увођење иновација због неопремљености.
7. Ученици у учионици имају компјутер, видео-бим, паметну таблу, радио и палицу са стриповима и свакодневно их користе.
8. Ученицима је занимљиво да уче уз медије и сматрају да употреба савремених средстава може да побољша њихов успех у школи.

У истраживању је примењена техника анкетирања са пригодним инструментом, упитником, који је конструисан за потребе самог истраживања. Анкетирање је спроведено анкетним упитником за учитеље и анкетним упитником за ученике. Овим анкетним упитником настојала су се утврдити мишљења и ставови учитеља о употреби медија у настави српског језика и књижевности у млађим разредима основне школе, као и учесталост коришћења медија у пракси.

Анкетни упитник за учитеље садржи 25 питања отвореног, затвореног и комбинованог типа. Анкетни упитник за ученике садржи 14 питања затвореног, отвореног и комбинованог типа и њиме се желе испитати ставови ученика млађих разреда основне школе о учесталости примене медија у настави и ефектима који они пружају. Популацију чине ученици првог, другог, трећег и четвртог разреда Основне школе „Петар Петровић Његош“ у Врбасу и учитељи из Основне школе „Петар Петровић Његош“ Врбас, Основне школе „20. октобар“ Врбас, Основне школе „Братство јединство“ Врбас, Основне школе „Братство јединство“ Куцура, Основне школе „Светозар Милетић“ Врбас и Основне школе „Бранко Радичевић“ из Савиног Села. Узорак овог истраживања представљају: **N= 165** ученика од I до IV разреда Основне школе „Петар Петровић Његош“ из Врбаса и **N=46** учитеља. Од укупног броја испитаних учитеља свих 46 испитаника је женског пола. Структура узорка биће представљена у следећим табелама.

Табела 1: Структура ученика по разредима

Разред	Фреквенција	Проценат
Први разред	41	24,9%
Други разред	40	24,2%
Трећи разред	43	26%
Четврти разред	41	24,9%
Укупно	165	100%

Табела 2: Структура учитеља према полу

	Фреквенција	Проценат
Мушко	0	0%
Женско	46	100%
Укупно	46	100%

Узорак сачињава 40 испитаника женског пола и 0 испитаника мушког пола. Ова структура узорка према полу је неравномерно распоређена, али је приказана реална структура популације, с обзиром на то да постоји много више учитељица у поређењу са бројем учитеља.

Табела 2.1. Структура учитеља према годинама живота

Године	Фреквенција	Проценат
25–30	5	10.9%
31–40	16	34.8%
41 и више	25	54.3%
Укупно	46	100%

У узорку највише испитаника има преко 41 године, њих 25, затим следе учитељице које имају 31–40 година живота, њих 16, а најмање учитељица које имају између 25 и 30 година, свега 5 учитељица.

Табела 2.2. Структура учитеља према годинама радног стажа

Радни стаж	Фреквенција	Проценат
1–10	5	10.9%
11–20	15	32.6%
21–30	10	21.7%
Преко 31	16	34.8%
Укупно	46	100%

У узорку је најмање испитаника који имају 1–10 година радног стажа, што се поклапа са резултатима из претходне табеле (2.1.) и бројем учитељице које имају између 25 и 30 година живота. Ово је само претпоставка да су младе учитељице у мањини наспрам учитељица које имају више година живота па самим тим и више година радног стажа. Највише је учитељица које имају преко 31 године радног стажа, њих 16, али је веома танка линија између њих и учитељица које имају између 11 и 20 година радног стажа, којих има 15.

Анализа и интерпретација резултата истраживања

Анализа анкете за учитеље

Учитељи сматрају да медији могу имати позитиван утицај на образовање уколико се информације у довољној мери обликују у образовне садржаје.

Табела 3: Став учитеља о утицају медија на образовање.

Утицај медија на образовање	Фреквенција (f)	Проценат
Позитиван	16	34.8%
Негативан	9	19.6%
Може да буде позитиван, ако се информације обликују у образовне садржаје	21	45.7%
Укупно	46	100%

Испитаници, њих 21 (45,7%), сматрају да медији могу имати позитиван утицај на образовање уколико се информације обликују у образовне садржаје. Приближно овом одговору, њих 16 (34,8%) сматра да медији могу имати позитиван утицај на образовање, док њих 9 (19,6%) сматра да медији имају негативан утицај. Ови подаци потврђују нашу прву хипотезу.

Учитељи су спремни за увођење иновација у настави и сматрају да су иновације неопходне за развој школе

Табела 4: Спремност учитеља за увођење иновација

Спремност за иновације	Фреквенција (f)	Проценат
Спреман/на сам, иновације су неопходне за развој школе	16	34.9%
Спреман/на сам, али не знам у којој мери су иновације добре	22	47.8%
Не знам	4	8.7%
Мислим да се не бих снашао/ла са променама	2	4.3%
Бојим се било каквих промена	2	4.3%
Укупно	46	100%

Од 46 анкетираних учитеља, њих 22 (47,8%) изјаснило се да је спремно за увођење иновација, али да не знају у којој мери су иновације добре за даљи наставни процес. Овај одговор ћемо повезати са следећим задатком у ком ћемо анализирати похађање семинара који помажу у усавршавању и напредовању, а такође ћемо направити и анализу разлике у одговорима између група по годинама старости и годинама радног стажа и утврдити која категорија испитаника није у току са иновацијама те не знају у којој мери су оне добре. Затим, они који су се изјаснили са „мислим да се не бих снашао/ла у променама“ има двоје (4,3%), а исти број испитаника навео је да се боји било каквих промена. Њих 16 сматра да су иновације неопходне за развој школе и спремни су да дочекају промене, што чини 34,9% од укупног броја испитаника.

Табела 4.1. Спремност учитеља за увођење иновација – хи квадрат тест

Да ли сте спремни за увођење иновација?	Спремност за иновације	Године живота		Године радног стажа	
		До 41	Преко 41	До 20	Преко 20
	Спреман/на сам, иновације су неопходне за развој школе	4	12	5	11
	Спреман/на сам, али не знам у којој мери су иновације добре	15	7	13	9
	Не знам	1	3	1	3
	Мислим да се не бих снашао/ла са променама	0	2	1	1
	Бојим се било каквих промена	1	1	0	2
	Резултати	X ² =9.63, p=.38		X ² =5.32, p=.80	

Како бисмо упоредили одговоре учитеља различитих година радног стажа и година живота и како бисмо видели да ли постоји статистички значајна разлика између њихових одговора у односу на поменуте категорије, користили смо хи квадрат тест. Вредности хи квадрат теста нису статистички значајне на нивоу $p < .05$, те можемо да закључимо да не постоји статистички значајне разлике у спремности учитеља за увођење иновација у наставни процес ни према годинама радног стажа, ни према годинама старости. Ова анализа показује да су учитељи са мање година живота спремни за увођење иновација, али да не знају у којој мери су оне добре (њих 15), те да се учитељи који имају мање од 20 година радног стажа изјашњавају на овај начин када су иновације у питању (њих 13). Можемо видети да управо учитељи са мање искуства и година старости нису толико искусили промене као старији учитељи са дужим радним стажом. Ови подаци делимично су потврдили нашу другу хипотезу.

Учитељи похађају семинаре који им помажу у стручном напредовању и у савршавању у складу са иновацијама у образовању и васпитању.

Табела 5: Учесталост похађања семинара

Да ли похађате неке семинаре који Вам помажу у усавршавању и напредовању у складу са иновацијама у васпитању и образовању?	Учесталост похађања	Фреквенција (f)	Проценат
	Да, врло често	8	17.4%
	Да, када имам времена	18	39.1%
	Понекад	15	32.6%
	Врло ретко	5	10.9%
	Никада	0	0%
	Укупно	46	100%

На питање колико често испитаници иду на семинаре који им помажу у усавршавању и напредовању у професији којом се баве, највише испитаника одговорило је да то раде када имају времена, њих 18 што чини 39.1% од укупног броја анкетираних. Нешто мање испитаних одговорило је да иду на семинаре понекад, што чини 32.6%, а да то раде врло често рекло је само 8 испитаника, што чини 17.4%. Најмањи број испитаника одговорио је да врло ретко иду на семинаре, њих 5 од укупног броја испитаника (10.9%). С обзиром на то да је реч о семинарима о иновацијама у настави, можемо закључити да је мали проценат испитаника који на исте иде врло често и при том узети у обзир изјаве испитаника да су презаузети администрацијом којом се баве поред наставе, те констатовати да највећи број испитаника иде на семинаре онда када за њих има времена.

Табела 5.1. Учесталост похађања семинара – хи квадрат тест

Да ли похађате неке семинаре који Вам помажу у усавршавању и напредовању у складу са иновацијама у васпитању и образовању?	Учесталост похађања	Године живота		Године радног стажа	
		До 41	Преко 41	До 20	Преко 20
	Да, врло често	5	3	6	2
	Да, када имам времена	7	11	9	9
	Понекад	8	7	5	10
	Врло ретко	1	4	0	5
	Никада	0	0	0	0
	Резултати	X ² =8.03, p=.32		X ² =8.02, p=.33	

Хи квадрат тест смо спровели како бисмо испитали да ли постоји статистички значајна разлика у одговорима учитеља о похађању семинара за напредовање и усавршавање. Показало се да нема статистички значајне разлике ни између група учитеља формираних по годинама старости ($X^2=8.03$, $p>.05$), ни између група учитеља формираних по годинама радног стажа ($X^2=8.02$, $p>.05$). Из ове табеле можемо закључити да учитељи иду на семинаре врло ретко и понекад, што можемо сврстати у приближан одговор (20 учитеља), што чини 43.5% учитеља од укупног броја. Овим подацима потврђујемо нашу трећу хипотезу.

Учитељи сматрају да иновације доприносе бољој активности и мотивацији ученика, клалитетнијој настави, подизању трајности знања ученика, већој социјализацији и сарадњи између наставник, као и индивидуализацији у раду.

Табела 6: Допринос иновација у настави

Иновација у настави доприноси:		Фреквенција (f)	Проценат
Активности ученика	Да	46	100%
	Не	0	0.0%
Мотивацији ученика	Да	46	100%
	Не	0	0.0%
Квалитету наставе	Да	38	82.6%
	Не	8	17.4%
Подизању трајности знања	Да	37	80.4%
	Не	9	19.6%
Већу социјализацију и сарадњу између наставника	Да	38	82.6%
	Не	8	17.4%
Већу социјализацију и сарадњу између ученика	Да	38	82.6%
	Не	8	17.4%
Индивидуализацију у раду	Да	40	66.7%
	Не	6	13.0%

Одговори учитеља показују да су свесни доприноса иновација у наставном процесу и да иновације могу да повећају активност, мотивацију, квалитет наставе и дуготрајности знања ученика. Самим тим, одговори учитеља показују да се увођењем иновација повећава социјализација и сарадња између учитеља, а такође да расте и социјализација деце као и њихова индивидуализација у раду и учењу.

Табела 6.1. Допринос иновација у настави – хи квадрат тест

Године радног стажа					Године живота				
		До 20	Преко 20	X2	P	До 41	Преко 41	X2	P
Активност ученика	Да	20	26	-	-	21	25	-	-
	Не	0	0			0	0		
Мотивација ученика	Да	20	26	-	-	21	25	-	-
	Не	0	0			0	0		
Квалитет наставе	Да	16	22	.16	.98	18	20	.35	.95
	Не	4	4			3	5		
Подизање трајности знања	Да	16	21	.4	.99	17	20	.37	.94
	Не	4	5			4	5		
Већа социјализација и сарадња учитеља	Да	15	23	.49	.91	18	20	.06	.99
	Не	3	5			3	5		
Већа социјализација и сарадња ученика	Да	15	23	.49	.91	17	21	.20	.97
	Не	3	5			4	4		
Индивидуализација	Да	18	22	1.45	.69	20	20	2.92	.40
	Не	2	4			1	5		

Како бисмо сагледали одговоре које су давали учитељи различитих година старости и радног искуства у школи на питање да ли иновација у настави доприноси активности и мотивацији ученика, квалитету наставе, подизању трајности знања, социјализацији између наставника, социјализацији између ученика као и индивидуализацији у раду, користили смо хи квадрат тест. Вредности хи квадрат теста нису статистички значајне разлике на нивоу $p > .5$ и то доводи до закључка да испитаници углавном имају слично мишљење, односно да не постоји статистички значајна разлика у мишљењима учитеља који имају до и преко 20 година радног стажа о томе да ли иновације у настави доприносе одређеним аспектима наставе. Таква ситуација је приметна и када посматрамо одговоре између групе учитеља који имају до 41 и преко 41 године живота. Добијени резултати потврђују нашу четврту хипотезу.

Наше школе располажу компјутерима, видео-пројекторима и имају приступ интернету, а наведене ресурсе учитељи користе свакодневно.

Табела 7: Ресурси у школи

	Фреквенција (f)	Процент укупних одговора	Процент укупног броја испитаника
Рачунар	46	29.4%	100%
Специфични софтвери и помагала	9	0.5%	19.6%
Интернет	46	29.4%	100%
Интерактивна табла	9	0.5%	19.6%
Видео-џим	46	29.4%	100%
Аудио и видео опрема за снимање и емитовање	0	0%	0%
Укупно	156	100%	339.2%

Свих 49 анкетираних испитаника изјаснило се да у школи имају приступ рачунару, интернету и видео-џиму, што представља 100% испитаника за сваки појединачни ресурс. Међутим, према одговорима у анкетама, 20 испитаника написало је да један видео-џим користи цела школа, а то их онемогућава да га употребљавају у мери у којој би желели. Та чињеница намеће питање сврсисходног коришћења рачунара и интернета и њихове употребе у школама. Када су у питању специфични софтвери и помагала, 9 испитаника (19.6%) изјаснило се да има приступ, а исти број испитаника означио је да у школи имају приступ интерактивној табли, с тим што су се изјаснили да табла коју поседује школа није у функцији и не могу је користити, па изнова можемо поставити питање њеног значаја уколико се она не користи. Од 49 испитаника нико није означио да је школа опремљена аудио и видео опремом за снимање и емитовање.

Табела 7.1: Учесталост коришћења ресурса

У којој мери користите означене ресурсе?	Фреквенција (f)		Процент
	Свакодневно	14	30.4%
	једном недељно	20	43.5%
	једном месечно	12	26%
	једном у полугодишту	0	0%
	једном годишње	0	0%
	Укупно	46	100%

Мање од половине анкетираних учитеља, њих 20, изјаснило се да користи неки од наведених ресурса у настави једном недељно, што чини 43.5% од укупног броја испитаника. Број учитеља који свакодневно у настави користи означене ресурсе износи 30.4%. Најмање испитаника, њих 12, користи наведене ресурсе једном месечно, док оних који то раде једном у полугодишту или једном годишње нема. Ови резултати показују да учитељи који наведене ресурсе користе једном

или више пута у току једне наставне недеље има 73.9%. На основу претходних резултата можемо да закључимо да је реч о рачунарима и интернету који су заступљени у школама, те да је поражавајућа чињеница да у Србији где је технологија напредовала ученици немају могућност да им се садржај презентује на савремен начин.

Табела 7.2: Учесталост коришћења ресурса-хи квадрат тест

	Учесталост	Године радног стажа		Године живота	
		До 20	Преко 20	До 41	Преко 41
Учесталост коришћења ресурса у школи	Свакодневно	9	5	11	3
	Једном недељно	8	12	6	14
	Једном месечно	3	9	4	8
	Једном у полугодишту	0	0	0	0
	Једном годишње	0	0	0	0
	Укупно	$\chi^2=4.23$, $p=.51$		$\chi^2=8.82$, $p=.11$	

Како бисмо утврдили да ли постоји статистички значајна разлика у одговорима учитеља који су груписани према годинама радног стажа и годинама старости, спроведен је хи квадрат тест. Према резултатима из табеле долазимо до закључка да не постоји статистички значајна разлика у одговорима између група испитаника који имају до 20 и преко 20 година радног стажа ($\chi^2=4.23$, $p>.05$) и да не постоји статистички значајна разлика између група испитаника који имају до 41 и преко 41 године живота ($\chi^2=8.82$, $p>.05$). Пратећи фреквенције одговора испитаника, може се утврдити да испитаници који имају мање од 41 године чешће употребљавају означене ресурсе на часовима. Овим подацима делимично потврђујемо нашу пету хипотезу.

Учитељи сматрају да школа није спремна за увођење иновација због неопремљености.

Табела 8: Разлози да се медијска култура не уведе

Разлози	Фреквенција (f)	Проценат укупних одговора	Проценат укупног броја испитаника
Неопремљеност школе	46	25.3%	100%
Неодучени кадар	36	19.8%	78.2%
Ученици су оптерећени градивом	42	23.1%	91.3%
Наставници неспремни за едукацију	11	6%	23.9%

Немогућност школе да набави средства	41	22.5%	89.1%
Школа није спремна за промене	6	3.3%	13%
Укупно	182	100%	395.5%

Према понуђеним одговорима које су испитаници добили у анкети, њих 46 (100%) означили су неопремљеност школе као највећи разлог да се медијска култура не уведе као засебно предметно подручје. Затим, учитељи сматрају да су ученици оптерећени градивом (91. 3%), као и да је школа у немогућности да набави средства (89. 1%). Најмањи број испитаника изјаснио се да школа није спремна за промене, 6 учитеља, што чини 13% испитаника.

Учитељи су имали могућност да образложе своје одговоре, те су најчешће изјаве:

- ученици су преоптерећени градивом и већ сада имају превише наставних предмета;
- ученици свакодневно и превише користе мобилне телефоне и таблете (модерну технологију), те би било превише да их користе и у школи;
- наставници су оптерећени администрацијом која демотивише сваку вољу за едукацијом;
- школа нема новца за куповину нових средстава.

Шеста хипотеза је према овим подацима потврђена.

Анализа анкете за ученике

Ученици у учионици имају компјутер, видео-бим, паметну таблу, радио и полицу са стриповима и свакодневно их користе.

Табела 9: Информационо-комуникационе технологије у учионици

	Фреквенција (f)	Проценат укупних одговора	Проценат укупног броја испитаника
Компјутер	161	44.5%	97.6%
Видео-бим	20	5.5%	12.1%
Паметна табла	20	5.5%	12.1%
Радио	89	24.6%	53.9%
Полица са стриповима	72	19.9%	43.6%
Укупно	362	100%	219.3%

Ученици су се у великом броју изјаснили да у учионици имају компјутер, њих 161, што чини 97. 6% од укупног броја испитаника. Постојање видео-бима и паметне табле у учионици означило је 5.5% ученика, те можемо закључити да је реч о једном одељењу у целој школи. Ови подаци се поклапају са подацима

учитеља и на основу њих можемо констатовати да један видео-бим и једна паметна табла не могу имати велики значај уколико их користи само једно одељење у целој школи.

Табела 9.1: Учесталост коришћења ресурса у настави

Колико користите наведена средства?		Фреквенција (f)	Проценат
	Свакодневно	18	10.9%
	Једном недељно	54	32.7%
	Једном месечно	49	29.7%
	Никада	44	26.7%
	Укупно	165	100%

Како бисмо увидели колико често се наведена средства користе у настави, испитали смо ученике о употреби тих ресурса. Највећи број ученика означио је да наведене ресурсе користе једном недељно, њих 54, што чини 32.7% од укупног броја ученика. Затим, 49 ученика изјаснило се да наведене ресурсе користе једном месечно (29.7%), а да то никада не чине написала су 44 ученика (26.7%). Најмањи број ученика наведене ресурсе користи свакодневно, њих 18 (10.9%). Када ове резултате сведемо на честу или ретку (никакву) употребу средстава, резултате можемо приказати на следећи начин: наведена средства се често користе у настави (бар једном недељно-једном у пет радних дана), што би чинило 72 одговора (43.6%); наведена средства се ретко или никако не користе у настави (бар једном месечно или никада), што чини 93 одговора (56.4%). Из приложених резултата можемо да закључимо да већи број ученика није у могућности да претпостављено градиво обрађује/ утврђује на савремени начин уз примену информационо-комуникационе технологије. Ови подаци одбацују нашу седму хипотезу.

Табела 10: Допринос савремених средстава бољем успеху у школи

Да ли би ти било занимљиво да на часу из српског језика и књижевности слушаш и гледаш неке емисије и филмове и тако учиш?		Фреквенција (f)	Проценат
	Да, веома ми је занимљиво	107	64.8%
	Не, није ми то занимљиво	16	9.7%
	Зависи шта гледамо и слушамо	42	25.5%
Укупно		165	100%
Да ли сматраш да би твој успех у школи био бољи уколико би учитељица употребљавала савремена средства попут радија, телевизије, компјутера?		Фреквенција (f)	Проценат
	Да	130	78.8%
	Не	35	21.2%
Укупно		165	100%

Анкетирани ученици су се у великом броју изјаснили да би им било занимљиво да на часу уче уз емисије и филмове, њих 107, што чини 64.8% од укупног броја испитаника; 16 ученика (9.7%) изјаснило се да им то не би било занимљиво, док је њих 42 написало да би било занимљиво у зависности од тога шта би гледали и слушали; 130 ученика (78.8%) сматра да би њихов успех у школи био бољи уколико би учитељица употребљавала савремена средства у настави, док је њих 35 (21.2%) написало супротно. Овим подацима потврђујемо нашу последњу хипотезу.

Дискусија и закључна разматрања

Последњих година много се говори о иновацијама у образовању, а с обзиром на то да се образовни систем мора прилагодити иновацијама, на наставницима је да преузму нове и одговорне задатке и циљеве. Потребно је да се савремено образовање – које је већ заступљено у многим државама света – укорени и у наше школе како би ученици ишли у корак са временом и у корак са светским знањем. Ученици имају прилику да користе савремене изворе знања и тако лакше, брже, ефикасније усвајају знања која ће се дуготрајније задржати у њиховој свести у поређењу са традиционалним концептом који налаже учење лекција из књига и слушање речи наставника. Извори знања о којима говоримо и које смо приказали у овом раду јесу управо медији који се развијају дуги низ година и настају у новим облицима са унапређеним улогама и функцијама.

Учитељи су свесни дидактичких потенцијала медија у настави и слажу се да иновације, конкретно употреба медија, доприносе бољој активности и мотивацији ученика, квалитетнијој настави, подизању трајности знања, социјализацији између ученика и наставника као и индивидуализацији у раду. Када је у питању спремност учитеља за увођење иновација, 47.8% испитаника не зна у којој мери су иновације добре за даљи наставни процес, а свега 17.4% испитаника изјаснило се да често похађају семинаре који им помажу у усавршавању и напредовању у професији, што нам објашњава стање неинформисаности наставног кадра о иновацијама. Професионални развој се према Божовић и сарадницима (2005) не може свести само на повремене семинаре и професионална окупљања, већ изискује дугорочан процес учења, практичног рада и истраживачких делатности кроз које се унапређују знања, вештине и способности. Значај професионалног развоја наставника је од велике важности за унапређење квалитета рада и успех ученика јер се сваке године упознају са великим изазовима који укључују нове методе, промене у садржају, законима и процедурама као и сам напредак технологије (Вођовић i др., 2005).

Поражавајућа је чињеница да школе нису у довољној мери опремљене и то доводи до смањеног и упитног коришћења ових средстава у настави. С обзиром на то да у једној школи сви учитељи и ученици користе само један видео-бим који је у функцији, поставља се питање сврсисходности коришћења рачунара и ин-

тернета. Према овоме видимо колика је штета оваквог стања у школама јер неки ученици нису имали прилике да упознају потенцијале савремених медија и да их осете кроз наставни процес. Опремање школа савременим информационо-комуникативним средствима представља један од приоритета реформе образовног система. Познавање и коришћење савремене технологије у друштву јесте један од основних елемената писмености и културе, а да би испунили мисију основног образовања која уједно подразумева описмењавање ученика из свих области, потребно је медијски описменити наставни кадар који ће потом умети да пренесе знање на млађе генерације, јер без разумевања и правилног коришћења медија не можемо бити способни за спознају њихових могућности и ограничења.

Литература

- Валић Недељковић, Д. и Јањатовић Јовановић, М. (2018). Искуства и нове могућности за имплементацију медијске писмености у основне и средње школе у Србији. У *Майирање политика и пракси за унапређење медијске писмености у јединој земаљи југоисточне Европе*. Сарајево: Медијска централ Сарајево.
- Вилотијевић, М. и Вилотијевић, Н. (2016). *Модел развоја медијске писмености*. Ниш: Свен.
- Јелић, В. (2014). *Наставна средства у савременој настави*. Чачак: Факултет техничких наука.
- Božović, S., Velimirović-Parača, T. i dr. (2005). *Vodič za unapređenje rada nastavnika i škola*. Beograd: Reformski obrazovni krugovi.
- Erjavec, K. (2005). Odgoj za medije: od koncepta do školske prakse. U N. Zgrabljic Rotar (Ured.), *Medijska pismenost i civilno društvo* (str. 77-107). Sarajevo: Mediacentar.
- Matović, M. i Perković, M. (2014). *Media and Information Literacy Policies in Serbia*. Belgrade: University of Belgrade, Faculty of Political Science.
- Medijska pismenost u Srbiji* (2013). Beograd: Biro za društvena istraživanja. http://arhiva.mc.rs/upload/documents/prezentacije/271113_Medijska_pismenost_u_Srbiji.pdf
- Pralica, D. (2011). Perspektive medijske pismenosti. U D. Valić Nedeljković (Ured.), *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene: Medijska istraživanja* 3 (str. 211-224). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Stanisavljević Petrović, Z., Radović V. i Ivanović, A. (2012). Medijska pismenost i kultura učenika osnovnih škola u Nišu. *Kultura*, 137, 210-234.
- Istraživanje o medijskoj pismenosti* (2016). Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu i Media i reform centar Niš. <http://mirc.rs/wp-content/uploads/2016/12/Istraživanje-MEDIJSKA-PISMENOST-MRCN.pdf>
-

TEACHERS' ATTITUDES ON THE CONTRIBUTION OF MEDIA IN TEACHING SERBIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Summary: The aim of this paper is to examine the attitudes of teachers and students about the introduction of media culture and the use of modern media in teaching Serbian language and literature in younger grades of elementary school. The research used a descriptive method, the research technique was surveying, and the research instruments were a questionnaire for teachers and a questionnaire for students. The survey questionnaire for teachers aims to determine teachers' opinions and attitudes about the use of media in teaching Serbian language and literature in younger grades of primary school, as well as the frequency of media use in practice, and contains open, closed and combined type questions. The student questionnaire contains closed, open, and combined questions and aims to examine the views of younger students on the frequency of using media in teaching and the effects they produce. The population consists of first, second, third and fourth grade students of the "Petar Petrović Njegoš" Elementary School in Vrbas and teachers from the elementary schools of Vrbas, Kucura and Savino Selo. The data show that teachers are aware of the didactic potential of media in teaching and that they contribute to better student activity, increased retention of knowledge, and higher quality of teaching. Although teachers believe that media can have a positive impact on education, they are unable to use them sufficiently in teaching practice because the schools in which they work are not sufficiently equipped with innovative communication and information technologies. This situation runs counter to the wishes and opinions of students who stated that they would find it interesting to study with shows and films in class and that their success in school would be better if teachers used modern teaching aids.

Keywords: media, contribution of media, information and communication tools, Serbian language and literature, media literacy, traditional teaching, innovations in teaching